

<https://doi.org/10.28925/2412-124X.2024.13.4>

УДК 811.161.2'272:112

Марія Бойко

<https://orcid.org/0000-0001-9826-7464>

доктор філософії, старший викладач кафедри української мови,
Київський столичний університет імені Бориса Грінченка,
вул. Бульварно-Кудрявська, 18/2, 04053, Київ, Україна,
mi.boiko@kubg.edu.ua

ПІДВИЩЕННЯ РІВНЯ МОВНОЇ КОМПЕТЕНТНОСТІ ВЧИТЕЛІВ М. КИЄВА: РЕЗУЛЬТАТИ СОЦІОЛІНГВІСТИЧНОГО ДОСЛІДЖЕННЯ

У статті проаналізовано реальний стан використання української мови педагогічними працівниками м. Києва, виокремлено рекомендації для підвищення мовної компетентності вчителів. У розвідці здійснено короткий огляд мовознавчих праць, які відображають статус державної мови в освітньому просторі на початку XXI ст., встановлено чинники, які допомагають педагогічним працівникам перейти на українську під час надання освітніх послуг. Увагу приділено висвітленню результатів соціологічного дослідження. Для вивчення особливостей функціонування української мови в закладах загальної середньої освіти м. Києва проаналізовано 504 анкети. Зроблено висновок, що проблема українсько-російського білінгвізму в освітньому просторі м. Києва є надзвичайно складною та суперечливою. Відзначено, що вчителі столиці не чинять опір законодавчому закріпленню різноманітних положень щодо української мови. Доведено, що використання української мови на уроках у закладах загальної середньої освіти м. Києва переважає, але є установи, у яких працівники досі активно послуговуються російською мовою на перервах, знецінюючи роль української мови. Респонденти впевнені, що саме українськомовне оточення найкраще допомагає почати спілкуватися українською та стимулюватиме розвиток державної мови. Також педагогічні працівники зазначили, що в перспективі українська мова має стати основною в усіх сферах спілкування. Наголошено, що така переорієнтація має відбутись не тільки завдяки розумним та виваженим діям керівництва, але й завдяки свідомому прагненню самих громадян. У розвідці зазначено, що школи мають бути центром відродження та посилення українського мовного простору, оскільки саме вчителі є провідниками, які здатні формувати мовну культуру в молодшого покоління.

Ключові слова: мовна компетентність, мовна політика, мовна ситуація, освітній простір, освітній процес.

Вступ. Повномасштабне вторгнення російських військ в Україну змінило ставлення українців до державної мови, розширило сфери її функціонування та закріпило позиції в освітньому просторі. На сьогодні актуальності набуває вивчення й розв'язання проблем, пов'язаних з українсько-російською двомовністю, оскільки майже половина вчителів м. Києва досі послуговуються російською мовою під час неформального спілкування.

Ретельний аналіз функціонування української мови в освітньому просторі є одним із ключових напрямів дослідження в українській соціолінгвістиці. Велика кількість мовознавців приділяє увагу описові мовної ситуації в закладах освіти. Варто звернути увагу на розвідки М. Вінтоніва, М. Бойко (Vintoniv, Boiko, 2021), О. Данилевської (2019), С. Соколової (Sokolova, 2021), О. Шевчук-Клюжева (Shevchuk-Kliuzheva, 2020).

О. Данилевська у монографії «Українська мова в українській школі на початку XXI століття: соціолінгвістичні нариси» (2019) зробила висновки, що параметри взаємодії мов у закладах освіти

не регламентовані нормативними правилами, їх визначають закономірності спонтанної комунікації, мовна поведінка всіх учасників освітнього процесу, сформовані під впливом мовної ситуації в конкретному регіоні (с. 180–184).

На переконання М. Бойко (Vintoniv, Voiko, 2021), значну роль у розвитку й поширенні російсько-українського білінгвізму відіграє сфера освіти, оскільки в регіонах поширення двомовності визначальним чинником є загальноосвітня школа, яка сприяє розвитку тої чи тої мови. Дослідниця наголосила, що українська ідентичність нерозривно пов'язана зі статусом рідної мови, ставленням до неї громадян (с. 74).

Стаття «Мовна ситуація Києва: погляд зовні» С. Соколової (2012) ґрунтується на результатах соціолінгвістичного опитування. Згідно зі статистичними даними, понад 80 % від загальної кількості респондентів наголосили, що мовна ситуація Києва потребує негайної корекції на користь української мови (с. 3–17).

Як зазначає О. Шевчук-Клюжева (Shevchuk-Kliuzheva, 2020), мовне питання в Україні часто є предметом політичних маніпуляцій та суперечок у суспільстві. Більшість українських дітей є білінгвами, вони опановують одночасно декілька мов (українську, російську, англійську), пізнають світ крізь призму різних культур. Дослідниця зробила висновок, що 78,3% дітей припускаються помилок під час спілкування українською мовою (р. 6).

У статті «Вплив сімейних мовних практик на формування українсько-російського дитячого білінгвізму (на матеріалі соціолінгвістичного опитування родин із Києва)» О. Шевчук-Клюжева (2023) зробила висновок, що саме сімейні мовні практики та сімейна мовна ідеологія впливають на процеси соціалізації дітей в українському освітньому просторі, який є багатомовним, оскільки в цьому середовищі перебувають діти з різними сімейними практиками, зокрема й діти з домінують російською мовою (с. 53).

Доведено, що питання багатомовності набирає виняткового характеру, бо спричинене передусім соціально-економічними та політичними подіями, які потребують залучення різних держав у світовий геополітичний та полікультурний діалог (Бойко, 2020, с. 6).

На початку XXI ст. мультикультурність є однією з новітніх освітніх стратегій, яка визначає інноваційні напрями організації освітнього і виховного процесу, окреслює методологію викладання навчальних дисциплін. Доведено, що вивчення української мови неможливе без упровадження мультикультурної освіти, оскільки вона сприяє формуванню позитивного сприйняття культури та історії своєї країни, а також толерантного ставлення до культури, історії та традицій інших культур (Ovsiienko et al., 2023).

Сьогодні низка приватних закладів дошкільної та загальної середньої освіти столиці адаптує закордонний досвід білінгвальної освіти. Однак варто пам'ятати, що методики опанування кожної з мов мають свої особливості (Meisel, 2016). Також особливої ваги набувають лінгвістичні розвідки, присвячені дослідженню та виокремленню паралелей і відмінностей між освоєння першої та другої мови у дітей та дорослих (Meisel, 2011).

Ситуація на користь української мови почала змінюватись на краще вже після Революції Гідності, а зараз, після повномасштабного вторгнення агресора, багато людей переходить із російської на українську мову та розбудовує український культурний простір, зміцнює статус державної мови. П. Селігей (2023) наголосив, що комунікативна потужність мови залежить від кількості сфер, у яких послуговуються цією мовою. На переконання багатьох українських мовознавців (Л. Масенко, С. Соколова, 2021, 2022; О. Шевчук-Клюжева, 2023) варто аналізувати реальний стан використання української мови в різних сферах суспільного життя, зокрема й в освіті, розробляти на основі отриманих даних ефективні стратегії підвищення мовної компетентності. Доведено, що сьогодні позиції української мови закріплюються, оскільки її вживання у більшості галузях урегульовано на законодавчому рівні. Однак сучасні соціолінгвістичні опитування засвідчують, що під час неформального спілкування українці досі активно послуговуються російською. Всупереч офіційній статистиці, що засвідчує абсолютне

переважання закладів загальної середньої освіти з українською мовою навчання, на перервах учителі так само послуговуються російською мовою.

Зауважимо, що зараз особливої ваги набувають онлайнові дослідження, присвячені підвищенню мовної компетентності педагогічних працівників. На переконання українських мовознавців (Vintoniv, Voiko, 2023), використання інформаційно-комунікаційних технологій сприяє оптимізації та інтенсифікації щорічних моніторингів. Дослідники виокремили такі основні переваги використання сучасних цифрових технологій для аналізу та оцінки мовної ситуації: зменшення часу на збір та обробку даних; можливість залучити велику кількість користувачів без особистісного контакту; дає можливість збільшити частоту опитування, а отже, простежити динаміку розвитку питання. Однак методологія має недоліки: знеособлення респондента; відсутність контакту опитуваного з опитуваним призводить до неточностей у відповідях. Проте доведено, що вони неістотно впливають на результати опитування, і це дозволяє визнати методику дієвою та ефективною (Vintoniv, Voiko, 2023).

На початку XXI ст. немає конкретних дій та чітких рекомендацій щодо роботи з педагогічними працівниками, які послуговуються одночасно двома мовами. Актуальність дослідження зумовлено потребою визначення рівня володіння державною мовою педагогічними працівниками столиці та вироблення стратегії підвищення мовної компетентності вчителів.

Мета дослідження – проаналізувати реальний стан використання української мови педагогічними працівниками столиці, випрацювати рекомендації для підвищення рівня володіння державною мовою у сфері освіти. Досягнення поставленої мети передбачає розв'язання таких завдань:

- окреслити рівень володіння українською мовою працівниками сфери освіти м. Києва;
- з'ясувати чинники, які допоможуть педагогічним працівникам перейти на українську;
- виокремити ефективні інструменти навчання української мови для вчителів.

Методологія. Для вивчення особливостей функціонування української мови в закладах загальної середньої освіти м. Києва проаналізовано 504 анкети. Дослідження ґрунтується на результатах опитування педагогічних працівників початкових (18%) та старших класів (82%) (окрім представників мовно-літературної освітньої галузі) всіх районів столиці (Голосіївський (10%), Дарницький (8,2%), Деснянський (6%), Дніпровський (4,1%), Оболонський (34%), Печерський (3,9%), Подільський (4,5%), Святошинський (23%), Солом'янський (3,5%), Шевченківський (2,8%)), проведеного авторкою протягом травня 2024 р. (інфографіка розподілу респондентів за районами м. Києва представлено на Рисунку 1).

Респондентами стали учасники віком від 19 до 23 – 5%, від 23 до 35 – 32,5%, від 35 до 45 – 18%, від 45 до 55 – 31%, від 55 до 65 – 12%, від 65 і старше – 1%, вік не визначено – 0,5% (віковий склад опитаних презентовано на Рисунку 2).

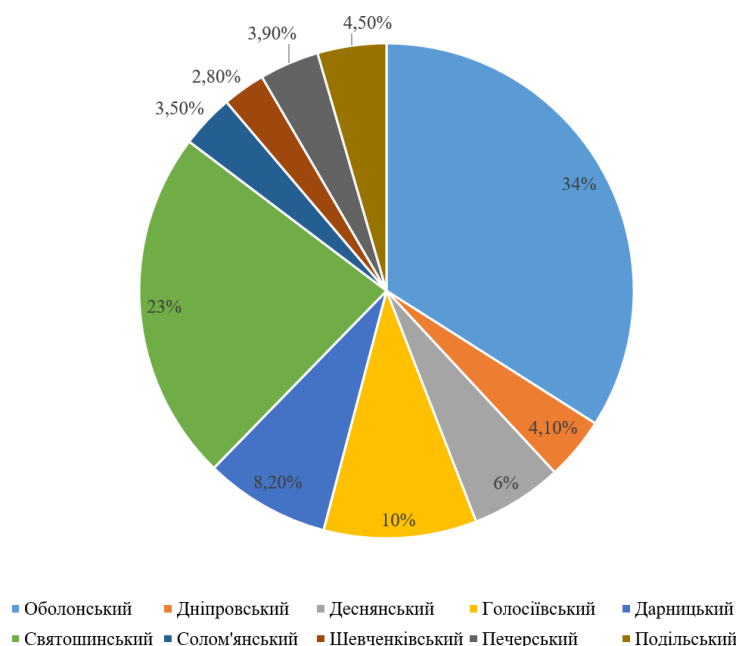

Рисунок 1. Розподіл респондентів за районами м. Києва

Складено автором самостійно

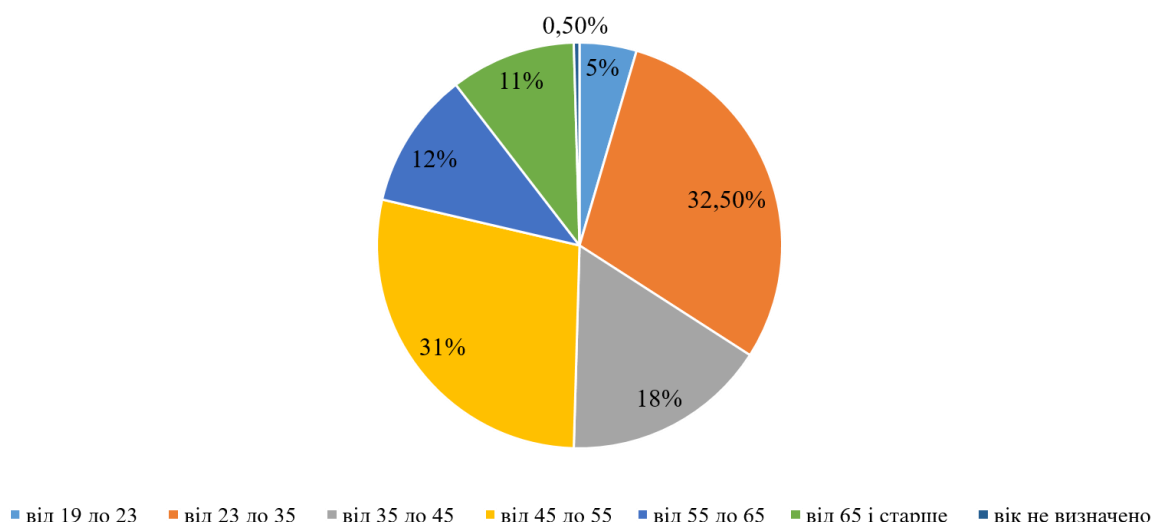

Рисунок 2. Віковий склад учасників опитування

Складено автором самостійно

Анкетування містило широкий діапазон запитань:

- *Мовна самоідентифікація* («Яку мову ви вважаєте рідною?» – з варіантами відповіді: «Українську», «Російську», «Інше»).
- *Рівень володіння українською мовою* («Як ви оцінюєте рівень своєї української» – з варіантами відповіді: «Відмінно, спілкуюся вільно», «Добре, роблю незначні помилки», «Задовільно, роблю досить багато помилок», «Незадовільно, не можу спілкуватися українською»).
- *Мова повсякденного спілкування* («Якою мовою ви спілкуєтесь удома?» – з варіантами відповіді: «Українською», «Українською і російською», «Російською»).
- *Формат вивчення української мови* («У якому форматі вам зручно вивчати українську?» – з варіантами відповіді: «Мовні курси в онлайні», «Мовні курси в офлайні», «Зустрічі з письменниками», «Зустрічі з мовними експертами», «Розмовні клуби»).

- *Досвід вивчення української мови* («Чи відвідували ви мовні курси або розмовні клуби, щоб покращити рівень своєї української» – з варіантами відповіді: «Так», «Ні»).
- *Найкращі способи перейти на українську* («Як ви вважаєте, що найкраще допомагає почати спілкуватися українською?» – з варіантами відповіді: «Освітні програми та розмовні клуби», «Кіно, музика та культурні заходи», «Українськомовне оточення», «Мовні закони»).
- *Чинники, які заважають перейти на українську* («Як ви вважаєте, що заважає почати спілкуватися українською?» – з варіантами відповіді: «Звичка», «Особисті страх і невпевненість», «Недостатня кількість освітніх програм», «Недостатня популяризація української культури в суспільстві»).
- *Вплив повномасштабного вторгнення у 2022 р. та окупації деяких регіонів України на ставлення до української мови* («Ви перейшли на українську під час війни?» – з варіантами відповіді: «Так», «Ні, розмовляю російською», «Ні, давно спілкуюся українською»).
- *Мова навчання* («Якою мовою ви спілкуєтесь під час навчання?» – з варіантами відповіді: «Українською», «Українською і російською», «Російською»).
- *Професійна діяльність* («Якою мовою ви спілкуєтесь на роботі?» – з варіантами відповіді: «Українською», «Українською і російською», «Російською»).
- *Спілкування з друзями* («Якою мовою ви спілкуєтесь з друзями?» – з варіантами відповіді: «Українською», «Українською і російською», «Російською»).

Результати дослідження. За останнє десятиліття спостерігаємо сталу динаміку зростання кількості тих, хто вважає українську мову рідною. У монографії «Двомовність у сучасному комунікативному просторі Києва» Н. Матвеева (2020) проаналізувала результати анкетування (2007 респондентів), проведеного авторкою протягом лютого 2017 р., окреслила динаміку використання мов у столиці після Майдану та військової агресії на сході України та наголосила, що у 2017 р. українська мова зміцнила свій статус в суспільстві.

Згідно зі статистичними даними опитування у застосунку «Київ цифровий» у 2023 р. (64 840 осіб), 86,3% від загальної кількості опитаних обрали відповідь «Українська мова» на запитання «Яку мову ви вважаєте рідною?». Зауважимо, що з-поміж тих, хто активно послуговується російською мовою (14,4% від загальної кількості опитаних), є ті, хто прагне перейти на державну мову протягом року (Vintoniv, Voiko, 2023).

На матеріалі авторського масового опитування освітян Києва визначено тенденції поширення української мови. Результати показали, що мовну ситуацію Києва у 2024 р. можна схарактеризувати як українсько-російську двомовність з елементами диглосії, де переважає українська мова.

Опитування засвідчило, що 90% від загальної кількості опитаних учителів вважають рідною мовою українську. Більша частина педагогічних працівників столиці (61%) вважають, що добре володіють державною мовою, оскільки обрали відповідь «Добре, роблю незначні помилки» на запитання «Як ви оцінюєте рівень своєї української?». Лише 8% учителів досі незадоволені рівнем своїх знань, вони відчують труднощі під час викладання предмету учням.

Зауважимо, що представники молодшого покоління переважно обрали відповідь «Українською» на запитання «Якою мовою ви спілкуєтесь вдома?». Однак старше покоління надає перевагу російській під час повсякденного спілкування, проте відчуває нагальну потребу перейти на українську найближчим часом.

56% від загальної кількості опитаних учителів перейшли на українську під час війни. Менше третини опитаних у коментарях зазначили, що активно послуговуються українською мовою з 2014 р. Чимало респондентів (вік яких сягає понад 60 років) (34%) наголосили, що досі розмовляють російською, оскільки тривалий час використовували її в особистих та професійних потребах.

Трапляються поодинокі коментарі учасників, вік яких сягає 45–50 років (6%), у яких зазначено, що, попри переважання суржику в усному мовленні, вони мають намір

використовувати державну мову вдома. Це свідчить про те, що в майбутньому кількість учителів, які послугуватимуться українською, зростатиме.

Відзначимо, що вчителі столиці не чинять опір законодавчому закріпленню різноманітних положень щодо української мови. Доведено, що на уроках 92% від загальної кількості респондентів послугуються українською мовою. Результати опитування засвідчили, що 58% педагогічних працівників на перервах спілкуються з колегами російською, бо ще не випрацювали мовну стійкість і часто підлаштовуються під співрозмовника.

На переконання респондентів, саме українськомовне оточення (45%) найкраще допомагає почати спілкуватися українською та стимулюватиме розвиток державної мови («Треба українськомовне оточення», «Жила в українськомовному оточенні, то це дуже допомагало вдосконалювати знання мови», «Треба бажання та культурний осередок», «На жаль, немає українськомовного оточення»). 21% впевнені, що кіно, музика та культурні заходи допомагають почати спілкуватися українською, 19% – мовні закони, 11% – освітні програми та розмовні клуби, 4% запропонували свій варіант (Рисунок 3).

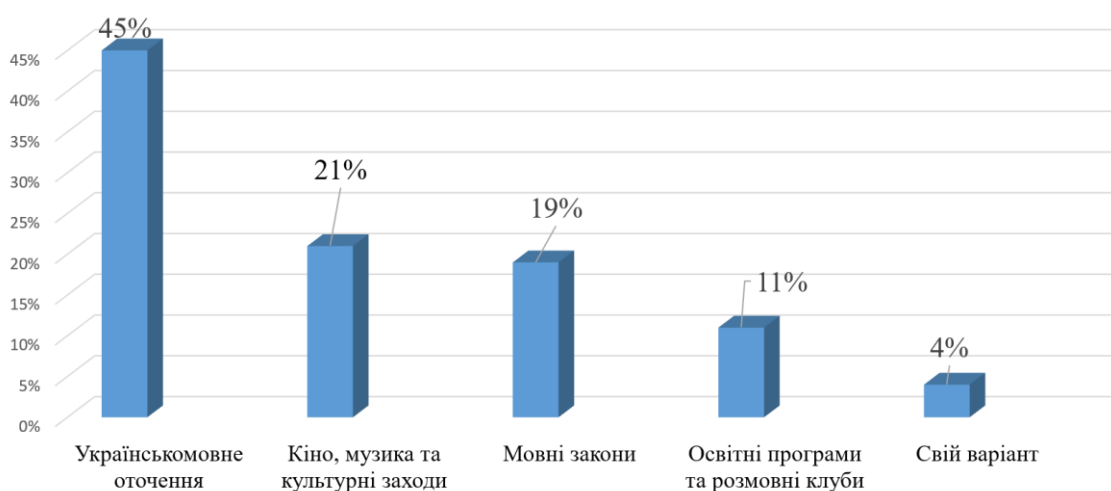

Рисунок 3. **Відповіді респондентів на запитання «Що найкраще допомагає почати спілкуватися українською та стимулюватиме розвиток державної мови?»**

Складено автором самостійно

Нові звички, стереотипи поведінки, нові культурні запити та навіть цінності проникають у суспільство через інформаційне середовище. Як зазначив А. Тoffler (1980), нові відкриття виникають не внаслідок застосування однієї ізольованої технології, а лише через випадкове поєднання кількох одночасно. 84% від загальної кількості опитаних учителів не відвідували мовних курсів або розмовних клубів, щоб покращити рівень своєї української. Менше половини жителів столиці удосконалюють знання за допомогою мережі «Інтернет», шляхом самоосвіти та читання української літератури («Допомагають відео, кіно та інформація українською мовою», «Лекції Ірини Фаріон на ютубі, самостійна робота зі словниками, читання української літератури», «Переглядаю контент українською, читаю», «Дивлюсь освітні програми з популяризації української мови»). Однак кияни не відмовилися б спробувати відвідати безкоштовні заняття з української мови («Буду після нашої перемоги», «Ідею щодо розмовних мовних курсів підтримую», «Розмовні клуби можна відвідати, але якщо там будуть цікаві теми та люди»). Через відсутність активної популяризації української мови в столиці кияни недостатньо проінформовані про існування розмовних клубів та курсів («Де ці курси?», «Якби розробили такі курси онлайн для загального доступу, було б більш результативно»).

Педагогічні працівники зазначили, що в перспективі українська мова має стати основною в усіх сферах спілкування. Уважаємо, що така переорієнтація має відбутися не тільки завдяки

виваженій державній мовній політиці, яка ґрунтуватиметься на поширенні та підвищенні престижу української мови у всіх сферах мовлення, але й завдяки свідомому прагненню самих громадян.

Обговорення. Мова є основою культурної ідентичності нації. Мова формується роками, убираючи в себе традиції, національну самосвідомість, відображаючи особливості побуту, культури, традицій, релігії. Історія народу чітко відбивається в мовних особливостях. На думку українських мовознавців (Vydaichuk et al., 2022), спочатку мова формувалася з метою забезпечення соціальних процесів та обміну досвідом, але згодом вона перетворилася на інструмент маніпулювання людською свідомістю.

Доведено, що повномасштабне вторгнення докорінно змінило погляди українців на питання утвердження української мови, спричинило відчутні зрушення лексичного складу та зумовило появу нових слів. Більшість українських мовознавців упевнені, що активне творення неологізмів зумовлено низкою позамовних чинників: відображення зрізу розвитку сучасного українського суспільства, відкритість України до інновацій, інтенсивне підвищення ролі комп'ютеризації та інтернетизації, інтелектуалізації українців тощо (Горохова, Бойко, 2023, с. 213).

А. Павленко (Pavlenko, 2008) з'ясувала специфіку функціонування мов у пострадянських країнах. Аналізуючи мовне законодавство та мовну політику держав, дослідниця засвідчила, що мовні закони регулюють статус мов та зміцнюють престиж державної мови. Однак деякі мовні ініціативи, на думку вченої, часто не мають позитивного відгуку серед населення.

Як зазначає М. Бойко (2020), домінування російської мови в урбаністичних середовищах України легко здолати шляхом насичення медійного та освітнього простору українською мовою. Безумовно, лише за участі закладів середньої та вищої освіти можна зміцнити позиції української мови як єдиної (с. 266).

У розвідці «Досвід викладання мов» (The Experience of Language Teaching) R. Senior (2006) наголосив, що саме педагоги формують сприятливе для вивчення мов освітнє середовище, адаптують найкращі світові практики для конкретної групи мовців. Сьогодні варто підтримати педагогічних працівників, які мають намір перейти на українську найближчим часом. Уважаємо, що на базі закладів загальної середньої освіти варто організувати окремі розмовні клуби для вчителів. Створення мережі українськомовних просторів не лише допоможе працівникам сфери освіти розвинути комунікативні навички, а й сприятиме обміну досвідом, знайомству з інноваційними освітніми технологіями.

Сьогодні у м. Києві реалізовується низка соціальних проєктів, які допомагають освітянам столиці підвищити рівень володіння державною мовою. Зокрема, Інститут післядипломної освіти Київського столичного університету імені Бориса Грінченка регулярно організовує безоплатні вебінари, тренінги, які формують мовну особистість педагога, допомагають подолати мовні бар'єри, розкривають особливості професійно-мовленнєвого спілкування та побудувати індивідуальну траєкторію розвитку.

Британський мовознавець Н. Widdowson (2009) наголосив на важливості вивчення педагогами теоретичних основ викладання мови. У розвідці «Аспекти викладання мови» (Aspects of Language Teaching) автор зауважив, що знання про різні підходи на природу мови допомагають фахівцям збагнути ключові засади опанування мови. Доцільно ознайомити вчителів з основами лінгвістичної прагматики, оскільки сучасний педагог має володіти найпопулярнішими стратегіями і тактиками спілкування, вміти попереджувати конфліктні ситуації, які виникають під час освітнього процесу (Kondratenko, Kiselova, Zavalska, 2020).

На нашу думку, у кожному шкільному кабінеті доречно облаштувати мовний куточок, у якому варто розмістити різноманітні навчальні матеріали, які сприятимуть підвищенню мовленнєвої культури і вчителів, і учнів.

Учителі української мови можуть стати менторами для колег та надавати щотижневі консультації з української мови. Доцільно укласти список електронних ресурсів, які допоможуть опанувати українську мову та перевірити власний рівень знань.

Також треба розробити безплатний практичний курс з української мови для педагогічних працівників. Наголосимо, що в межах проекту «Нова українська школа: мовно-літературний столичний стандарт» Київського столичного університету імені Бориса Грінченка викладачі кафедри української мови регулярно проводять заняття та підвищують рівень володіння українською мовою вчителів м. Києва.

Висновки. Проблема українсько-російського білінгвізму в освітньому просторі м. Києва є надзвичайно складною та суперечливою. Заклади освіти започатковують основу володіння державною мовою, а вчителі формують компетентного мовця. Результати соціолінгвістичного опитування засвідчили, що використання української мови на уроках в закладах загальної середньої освіти м. Києва переважає, але є установи, у яких працівники досі активно послуговуються російською мовою на перервах, знецінюючи роль української мови.

Сьогодні школи мають бути центром відродження українського мовного простору, оскільки саме вчителі є провідниками, які здатні формувати мовну культуру в молодшого покоління.

Перспективи подальших досліджень. Проведене соціолінгвістичне дослідження створює передумови для конкретизації нових напрямів висвітлення окресленої проблематики. Перспективу дальших досліджень убачаємо в розробленні та апробації освітньої платформи для навчання української мови педагогічними працівниками столиці.

Список використаної літератури

1. Бойко М. Шляхи підвищення комунікативної потужності української мови в Україні і світі (за результатами соціолінгвістичного дослідження). *Актуальні питання гуманітарних наук*. 2020. Вип. 31. Том 1. С. 262–266. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213790>
2. Бойко М. Функціонування української мови в умовах мультикультуралізму. *Вчені записки ТНУ імені В. І. Вернадського. Серія: Філологія. Соціальні комунікації*. 2020. Том 31 (70) № 3 Ч. 1. С. 6–10. DOI: <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/02>
3. Горохова Т., Бойко М. Динаміка лексичного складу української мови у воєнний період 2022–2023 років. *Актуальні питання гуманітарних наук: міжвузівський збірник наукових праць молодих вчених Дрогобицького державного педагогічного університету імені Івана Франка*. 2023. Вип. 27. Том 3. С. 213–218. DOI: <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-29>
4. Данилевська О. Українська мова в українській школі на початку XXI століття: соціолінгвістичні нариси. Київ: Києво-Могилянська академія, 2019. 364с.
5. Матвеева Н. Сучасний комунікативний простір української столиці. *Українська мова*. 2020. Випуск 1. С. 141–152. DOI: <https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.01.141>
6. Селігей П. Комунікативна потужність і престиж української мови як параметри її життєстійкості. *Соціальне у мові та мова в соціумі: монографія на пошану доктора філологічних наук, професора Лариси Масенко / О. Доценко, М. Жуйкова, Н. Кісс [та ін.]; наук. ред. та упоряд. Н. Ясакова*. Київ: НАУКМА, 2023. С. 48–82.
7. Соколова С. Мовна ситуація Києва: погляд зовні. *Українська мова*. 2012. Вип. 4. С. 3–17. http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi-bin/irbis_nbuv/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&S21P03=FILE=&S21STR=Ukrm_2012_4_3 (дата звернення: 01.08.2024).
8. Шевчук-Ключева О. Вплив сімейних мовних практик на формування українсько-російського дитячого білінгвізму (на матеріалі соціолінгвістичного опитування родин із Києва). *Закарпатські філологічні студії*. 2023. Вип. 67. Том 1. С. 50–57. DOI: <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.3.9>
9. Kondratenko N., Kiselova A., Zaval'ska L., Strategies and Tactics of Communication in Parliamentary Discourse. *Studies about Languages*. 2020. Iss. 36. P. 17–29. DOI: <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.36.23401>
10. Meisel J. Early child second language acquisition: French gender in German children. *Bilingualism: Language and Cognition*. 2016. № 21 (4). DOI: <https://doi.org/10.1017/S1366728916000237>
11. Meisel J. First and second language acquisition: Parallels and differences. Cambridge: Cambridge University Press, 2011. 321 p. DOI: <https://doi.org/10.1017/CBO9780511862694>

12. Ovsienko L., Rakityanska L, Kulyk O., Pet'ko L., Turchynova G., Zavadzka T. Development of Multicultural Education: Tasks, Tools and Project Solutions. *TEM Journal*. 2023. №3 (12). DOI: <https://doi.org/10.18421/TEM123-25>
13. Pavlenko A. Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*. 2008. Vol. 11. P. 275–314. DOI: <https://doi.org/10.1080/13670050802271517>
14. Senior R. *The Experience of Language Teaching*. Cambridge: Cambridge University Press, 2006. 331p.
15. Shevchuk-Kliuzheva O. The sociolinguistic aspect of Ukrainian Russian child bilingualism on the basis of a survey of Ukrainian families. *Cognitive Studies*. 2020. Iss. 20. Art. 2323. DOI: <https://doi.org/10.11649/cs.2323>
16. Sokolova S. Lingual and Extralingual Aspects of Surzhyk Functioning in Ukraine. *Slavia Meridionalis*. 2021. Iss. 21. Art. 2412. DOI: <https://doi.org/10.11649/sm.2412>
17. Sokolova S. The Problem of Choosing the Language of Communication: Ukrainian Realities. *Cognitive Studies*. 2022. Iss. 22. Art. 2649. DOI: <https://doi.org/10.11649/cs.2649>
18. Toffler A. *The third wave*. New York: William Morrow and Company, 1980. 552 p.
19. Vintoniv M., Boiko M. Language situation in Kyiv at the beginning of the 21st century: the material of a mass survey in the mobile application «Kyiv Digital». *Texto Livre: Linguagem e Tecnologia*. 2023. V. 16. DOI: <https://doi.org/10.1590/1983-3652.2023.46196>
20. Vintoniv M., Boiko M. The Language Situation of Higher Education in the Donetsk Region at the Beginning of the 21st Century. *Mundo Eslavo*. 2021. № 19. P. 61–75. URL: <https://revistaseug.ugr.es/index.php/meslav/article/view/17703> (дата звернення: 11.08.2024).
21. Vydaichuk T., Rusachenko N., Lakhno N., Moskalchuk H., Nesterenko T., Using of the language factor in modern conflicts of various levels. *Eduweb*. 2022. Iss. 16 (3). P. 177–189. DOI: <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.03.13>
22. Widdowson H. *Aspects of Language Teaching*. Oxford: Oxford University Press, 2002. 2009 p.

References

- Boiko, M. (2020). Shljakhy pidvyshhennja komunikatyvnoji potuzhnosti ukrajinsjkoji movy v Ukraini i sviti (za rezuljtatamy sociolinghivistychnogho doslidzhennja) [Ways to increase the communicative power of the Ukrainian language in Ukraine and the world (based on the results of a sociolinguistic study)]. *Current Issues of the Humanities*, 31 (1). 262–266. <https://doi.org/10.24919/2308-4863.1/31.213790>
- Boiko, M. (2020). Funkcionuvannja ukrajinsjkoji movy v umovakh muljtykuljuralizmu [Functioning of the Ukrainian language in the context of multiculturalism]. *Scientific notes of V. I. Vernadsky Taurida National University. Series: «Philology. Journalism»*, 31 (70), 6–10. <https://doi.org/10.32838/2663-6069/2020.3-1/02>
- Horokhova, T., Boiko, M. (2023). Dynamika leksychnogho skladu ukrajinsjkoji movy u vojennyj period 2022–2023 rokiv [The dynamics of the lexical composition of the Ukrainian language in the wartime period of 2022–2023]. *Current Issues of the Humanities*, 27, 213–218. <https://doi.org/10.24919/2308-4863/67-1-29>
- Danylevska, O. (2019). *Ukrajinsjka mova v ukrajinsjkij shkoli na pochatku XXI stolittja: sociolinghivistychni narysy* [The Ukrainian Language in the Ukrainian School at the Beginning of the XXI Century: Sociolinguistic Essays]. Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.
- Matveieva, N. (2020). Suchasnyi komunikatyvnyi prostir ukraïnskoi stoljtsi [Modern communicative space of the Ukrainian capital]. *Ukrainian language*, 1, 141–152. <https://doi.org/10.15407/ukrmova2020.01.141>
- Selihei, P. (2023). Komunikatyvna potuzhnist i prestyzh ukraïnskoi movy yak parametry yii zhytciestkosty [Communicative power and prestige of the Ukrainian language as parameters of its sustainability]. In O. Dotsenko, M. Zhuykova, N. Kiss et al., N. Yasakova (Ed.), *Sotsialne u movi ta mova v sotsiumi: monohrafiia na poshanu doktora filolohichnykh nauk, profesora Larysy Masenko*. Kyiv-Mohyla Academy Publishing House.
- Sokolova, S. (2012). Movna sytuacija Kyjeva: pohljad zovni [The language situation in Kyiv: an outside view]. *Ukrainian language*, 4, 3–17. <http://www.irbis-nbuv.gov.ua/cgi->

bin/irbis_nbu/cgiirbis_64.exe?I21DBN=LINK&P21DBN=UJRN&Z21ID=&S21REF=10&S21CNR=20&S21STN=1&S21FMT=ASP_meta&C21COM=S&2_S21P03=FILA=&2_S21STR=Ukrm_2012_4_3

- Shevchuk-Kliuzheva, O. (2023). Vplyv simejnykh movnykh praktyk na formuvannja ukrajinsjko-rosijsjkogho dytjachogho bilinghvizmu (na materialy sociolinghivistychnogho opytuvannja rodyn iz Kyjeva) [Influence of family language practices on the formation of Ukrainian-Russian children's bilingualism (based on the sociolinguistic survey of families from Kyiv)]. *Transcarpathian Philological Studies*, 67 (1), 50–57. <https://doi.org/10.32782/tps2663-4880/2022.27.3.9>
- Kondratenko, N., Kiselova, A., Zavalska, L. (2020). Strategies and Tactics of Communication in Parliamentary Discourse. *Studies about Languages*, 36, 17–29. <https://doi.org/10.5755/j01.sal.0.36.23401>
- Meisel, J. (2016). Early child second language acquisition: French gender in German children. *Bilingualism: Language and Cognition*, 21 (4). <https://doi.org/10.1017/S1366728916000237>
- Meisel, J. (2011). *First and second language acquisition: Parallels and differences*. Cambridge University Press. <https://doi.org/10.1017/CBO9780511862694>
- Ovsienko, L., Rakityanska, L., Kulyk, O., Pet'ko, L., Turchynova, G., Zavadzka, T. (2023). Development of Multicultural Education: Tasks, Tools and Project Solutions. *TEM Journal*, 3 (12). <https://doi.org/10.18421/TEM123-25>
- Pavlenko, A. (2008). Multilingualism in Post-Soviet Countries: Language Revival, Language Removal, and Sociolinguistic Theory. *International Journal of Bilingual Education and Bilingualism*, 11, 275–314. <https://doi.org/10.1080/13670050802271517>
- Sokolova, S. (2021). Lingual and Extralingual Aspects of Surzhyk Functioning in Ukraine. *Slavia Meridionalis*, 21, 2412. <https://doi.org/10.11649/sm.2412>
- Sokolova, S. (2022). The Problem of Choosing the Language of Communication: Ukrainian Realities. *Cognitive Studies*, 22, 2649. <https://doi.org/10.11649/cs.2649>
- Shevchuk-Kliuzheva, O. (2020). The sociolinguistic aspect of Ukrainian Russian child bilingualism on the basis of a survey of Ukrainian families. *Cognitive Studies*, 20, 2323. <https://doi.org/10.11649/cs.2323>
- Senior, R. (2006). *The Experience of Language Teaching*. Cambridge University Press.
- Toffler, A. (1980). *The third wave*. William Morrow and Company.
- Vintoniv, M., Boiko, M. (2023). Language situation in Kyiv at the beginning of the 21st century: the material of a mass survey in the mobile application «Kyiv Digital». *Texto Livre: Linguagem e Tecnologia*, 16. <https://doi.org/10.1590/1983-3652.2023.46196>
- Vintoniv, M., Boiko, M. (2021). The Language Situation of Higher Education in the Donetsk Region at the Beginning of the 21st Century. *Mundo Eslavo*, 19, 61–75. <https://revistaseug.ugr.es/index.php/meslav/article/view/17703>
- Vydaichuk, T., Rusachenko, N., Lakhno, N., Moskalchuk, H., Nesterenko, T. (2022). Using of the language factor in modern conflicts of various levels. *Eduweb*, 16 (3), 177–189. <https://doi.org/10.46502/issn.1856-7576/2022.16.03.13>
- Widdowson, H. (2009). *Aspects of Language Teaching*. Oxford University Press.

Стаття надійшла до редакції 13.08.2024

Прийнято до друку 28.11.2024

PODNOSZENIE POZIOMU KOMPETENCJI JĘZYKOWYCH NAUCZYCIELI W MIEŚCIE KIJÓW: WYNIKI BADANIA SOCJOLINGWISTYCZNEGO

Maria Boyko

<https://orcid.org/0000-0001-9826-7464>

doktor filologii, starszy wykładowca w Katedrze Języka Ukraińskiego,

Wydział Filologii Ukraińskiej, Kultury i Sztuki,

Kijowski Uniwersytet Metropolitalny im. Borysa Grinczenki,

ul. Bulwarno-Kudriawska 18/2, Kijów, 04053, Ukraina,

miboiko@kubg.edu.ua

Artykuł analizuje aktualny stan używania języka ukraińskiego przez pracowników pedagogicznych w Kijowie i określa zalecenia dotyczące poprawy kompetencji językowych nauczycieli. Badanie zawiera krótki przegląd prac językowych, które odzwierciedlają status języka państwowego w przestrzeni edukacyjnej na początku XXI wieku, identyfikuje czynniki, które pomagają nauczycielom przejść na język ukraiński. Zwrócono uwagę na wyniki badań socjologicznych. W celu zbadania specyfiki funkcjonowania języka ukraińskiego w szkołach średnich ogólnokształcących w Kijowie przeanalizowano 504 kwestionariusze. Stwierdzono, że problem ukraińsko-rosyjskiej dwujęzyczności w przestrzeni edukacyjnej Kijowa jest niezwykle złożony i kontrowersyjny. Zauważono, że nauczyciele stolicy nie sprzeciwiają się konsolidacji legislacyjnej różnych przepisów dotyczących języka ukraińskiego. Udowodniono, że używanie języka ukraińskiego w klasie w szkołach średnich ogólnokształcących w Kijowie przeważa, ale są instytucje, w których pracownicy nadal aktywnie używają języka rosyjskiego podczas przerw, dewaluując rolę języka ukraińskiego. Respondenci uważają, że to ukraińskojęzyczne środowisko najlepiej pomaga zacząć mówić po ukraińsku i będzie stymulować rozwój języka państwowego. Nauczyciele zauważyli również, że w przyszłości ukraiński powinien stać się głównym językiem we wszystkich obszarach komunikacji. Podkreśla się, że taka reorientacja powinna nastąpić nie tylko poprzez rozsądne i zrównoważone działania kierownictwa, ale także poprzez świadome pragnienie samych obywateli. W badaniu zauważono, że szkoły powinny być centrum odrodzenia ukraińskiej przestrzeni językowej, ponieważ to nauczyciele są przewodnikami, którzy są w stanie kształtować kulturę językową młodego pokolenia.

Słowa kluczowe: sytuacja językowa; polityka językowa; kompetencja komunikacyjna; władza komunikacyjna; przestrzeń edukacyjna; proces edukacyjny.

IMPROVING THE LEVEL OF LANGUAGE COMPETENCE OF TEACHERS IN THE CITY OF KYIV: RESULTS OF A SOCIOLINGUISTIC RESEARCH

Maria Boiko

<https://orcid.org/0000-0001-9826-7464>

PhD in Philology, Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Language,
Faculty of Ukrainian Philology, Culture and Art,

Borys Grinchenko Kyiv Metropolitan University, 18/2 Bulvarno-Kudriavska Str., Kyiv, 04053, Ukraine,
miboiko@kubg.edu.ua

The article analyses the actual state of use of the Ukrainian language by pedagogical workers in Kyiv and identifies recommendations for improving teachers' language competence. The study provides a brief overview of linguistic works that reflect the status of the state language in the educational space at the beginning of the twenty-first century, identifies the factors that help teachers to switch to Ukrainian. Attention is paid to the results of a sociological study. In order to study the peculiarities of the functioning of the Ukrainian language in general secondary education institutions in Kyiv, 504 questionnaires were analysed. It is concluded that the problem of Ukrainian-Russian bilingualism in the educational space of Kyiv is extremely complex and controversial. It is noted that teachers of the capital do not resist the legislative consolidation of various provisions on the Ukrainian language. It is proved that the use of the Ukrainian language in the classroom in general secondary education institutions of Kyiv prevails, but there are institutions where employees still actively use Russian during breaks, devaluing the role of the Ukrainian language. The respondents believe that it is the Ukrainian-speaking environment that best helps to start speaking Ukrainian and will stimulate the development of the state language. Teachers also noted that in the future, Ukrainian should become the main language in all areas of communication. It is emphasised that such a reorientation should take place not only through reasonable and balanced actions of the leadership, but also through the conscious desire of the citizens themselves. The study notes that schools should be the centre of the revival of the Ukrainian language space, since it is teachers who are the guides who are able to shape the language culture of the younger generation.

Keywords: educational process, educational space, language competence; language policy, language situation.